

МИЦЮН О,

ЯК БОРОЛОСЯ...

Як боролосся...

06
10

Знамя

БІБЛІОТЕКА
ПОПУЛЯРНО-НАУКОВИХ ВИКЛАДІВ
під редакцією
ОМЕЛАНА ТЕРЛЕЦЬКОГО.

Ч. 8.

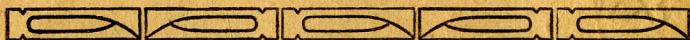
Як боролося українське селянство за землю

написав
ОЛЕКСАНДЕР МИЦЮК

Л Ъ В І В, 1921.

Накладом Української Книгарні і Антикварні у Львові.
З друкарні „Діла“ — Львів, Ринок ч. 10.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

В Бібліотеці „Знання“ появилися досі такі випуски:

Ч. 1. Ом. Терлецький: „Як будував і як руйнував український народ“.

Ч. 2. Др. Ол. Тисовський: „Мир і війна у мурашок“.

Ч. 3. Ол. Мицюк: „Земельні реформи на Україні“.

Ч. 4. Вол. Дорошенко: „Шевченко і його думки про громадські справи“.

Ч. 5. Др. Ів. Раковський: „Які люде живуть на нашій землі?“

Ч. 6. Ом. Терлецький: „Кінець світа“.

Ч. 7. М. Галущинський: „Одиниця і громада“.

Приготовляється до друку:

Ч. 9. Др. І. Куровець: „Здоровля хати, обійстя і села“.

Львівська державна
наукова бібліотека

622.

Збірка

Як боролосся українське селянство за землю.

„Борітеся — поборете!“

Шевченко.

I.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

Пролетарські методи боротьби.

За існуючого капіталістичного ладу між клясою робітників з одного боку і їхніми соціальними противниками, клясою промислових капіталістів з другого, існує протилежність інтересів і через те від давнього часу ведеться уперта боротьба, кінцевою ціллю якої являється перехід фабрики, заводу чи іншого підприємства в руки працюючих, в руки робітників. Обидва соціальні противники мають здавна випробовані методи зорганізованої боротьби, що пізніше стали взірцем в таких же сутичках між подібними противниками в області сільсько-господарських відносин: в боротьбі кляси трудового селянства з одного боку, а кляси нетрудового землеволодіння з другого.

Колись робітництво в боротьбі за свої інтереси пускалося, наприклад, на те, що псувало, або й зовсім знищувало свого конкурента — машину,

Львівська державна
наукова бібліотека

4004

котра витісняла живу робочу силу; так було напр. в Англії. Тепер форми робітничого руху стають культурнішими, тоншими, свідомішими й далекосяглішими в своїх цілях. Страйк у формі часткового чи загального, коли робітники гуртом одмовляються од праці, поки не будуть задоволені їхні домагання — от основна, найчастіша випробована метода боротьби робітничої сили. Йому зорганізовані властители капіталісти зі свого боку протиставляють льюкавт. Ця метода боротьби з боку капіталістів виявляється в тім, що вони капіталісти, припиняють роботу в цілім ряді підприємств, які належать властителям, що вступили в льюкавт. Припиняють роботу і в підприємствах, де робітники не страйкують для того, аби таким чином, позбавити робітників, що мають заняття, можливости підтримати тих товаришів, котрі припинили роботу. Льюкавт за останній рік є звичайною зброєю капіталістів в їхній боротьбі з робітниками. Задля мирного поладження конфліктів між працею і капіталом існують полюбовні суди.

З інших робітничих метод боротьби за поліпшення положення робітничої класи в капіталістичнім світі назвемо — бойкот. Так борються наприклад, з тою чи іншою фірмою, одмовляючися од купівлі краму цієї фірми; так борються з окремими робітниками чи служачими, обдаровуючи за ті чи інші доведені злочини таких осіб загальним призириством, неподаванням руки і т. д. Протилежність бойкоту в тактиці робітників є лебель, коли купується крам по можливості тільки той, на якому стоїть тавро відповідного робітничого союзу, яке служить посвідкою, що під час виро-

блення* краму виконувалися вимоги союзу. Крім того, хоча без загального визнання, але широко розповсюднений саботаж, який виявляє зі себе умисне недбалу працю, або й пряме псування краму тої фірми, з котрою ведеться боротьба. Величезне примінення цієї методи боротьби ми знаходимо в політичному життю 1917—21 років на Україні: кожду владу — Центральної Ради, Гетьманата, Директорії, Комуністів — її політичні противники зловмисно і часом в неймовірних розмірах саботували.

За революції 1917—20 року Центральна Рада III. Універсалом розпорядилася „разом з представництвом від робітництва встановити державну контролю над продукцією на Україні“, не соціалізуючи самих фабрик і заводів.

Нарешті в комуністичній Україні одбувся й перехід усіх фабрик, заводів та інших підприємств до рук держави, хоча відомий провідник німецької соціал-демократії і робітництва Каутський констатує: „До усунення старого феодального поміщика бувша Росія доросла, але не до усунення капіталізму.

II.

Клясифікація селянських форм боротьби.

Всі способи боротьби українського трудового селянства за свої інтереси, за землю та волю можна уложити в такій таблиці:

І. Безкровні.	Методи:	А. Пасивні:	а) Неплачення податків, б) Невиконання повинностей, в) Відмова рекрута.
			а) заява вимог, б) теж, але ускладнена здійсненням робітників, в) відмова робити і здійснення робітників.
ІІ. Криваві.		Б. Активні:	1. Страйк:
			а) випасу (спаші), б) ліса (вируб), в) земель (оранка).
			2. Бойкот.
			3. Саботаж.
			4. Захоплення:
			а) розбирання, б) розгромлення, в) палення.
			5. Нищення маєтків:
			а) політичний терор, б) аграрний терор, в) терор летучих боєвих дружин.
			6. Нищення окремих протитивників:
			а) бунти, б) повстання.
			7. Масова боротьба з противниками:
			а) бунти, б) повстання.

Деякі селянські способи боротьби, як страйк, бойкот і саботаж цілком подібні до робітничих і взагалі же способи боротьби українського трудового селянства, порівнюючи з тим, як бореться селянство західної Європи особливі, — різнородніші і що найголовніше — вони суворіші, навіть кріваві. На Заході крім боротьби парламентарного характеру одною з розповсюджених метод боротьби сільським робітництвом та трудовим селянством уважається організація кооперативів. Українську кооперацію, що після англійської перша в світі, зважаючи на її позаклясовість, ніхто у нас поважно не вважав тай не може вважати безпосередньою методою боротьби трудових мас з їх соціальним противником.

А. Пасивні способи боротьби.

З безкровних і пасивних способів боротьби першим являється широко практикований в Іспанії та Угорщині неплатіж податків, що веде до підкопання державного бюджету, веде до банкрутства. Після розгону першої Державної Думи, вона зібравшись у Фінляндії, видала до народу відозву, в якій поручалося не платити податків, не виконувати повинностей, не давати рекрута, та поклик цей або не дійшов до народу, або хоч і дійшов, але зостався голосом вопіючого в пустині. Тільки в кінці царювання Миколая II. селянство скрізь перестало платити податки реакційному урядові, але відзвичаївшись виконувати цей обов'язок, селянство не платило податків навіть і тоді, коли, як за часів Центральної Ради чи Директорії, Україна вже була самостійною народньою республікою.

Тут селянство підкопувало само свою державу. Борючися так проти своїх власних інтересів, нагадувало воно того сліпця, що своїм ціпком бє по своєму ж поводитарові.

Головною з повинностей на Україні, де великі простори не мають залізничної колії, або існуюча колія працює на половину, під час большевиків подекуди навіть в розмірі 10 % звичайного, або закриваються навіть цілі підїздні шляхи — являється повинність підводна: для армії, цивільної влади, перевозу почти і т. д. Селяне навчилися не давати підвод. В потрібний момент усі коні поховані по лісах, по ярах та долинах, а вози стоять без колес, без осей, або й зовсім розібрані, в додаток ще й „хазяїна нема дома“.

Нарешті тій владі, котру не признають, не дає селянство новобранців і взагалі солдат по мобілізації. Найширше цей безкровний пасивний протест виявлявся проти влади великоруської комуністичної партії на Україні, що утворила злуду самостійної Радянської Української Республіки. Бувало так, що цілі повіти не давали жадного жовніра і оповіщена мобілізація скінчилася скандальним провалом.

Б. Активні способи боротьби:

1. Страйк.

Безкровним, активним способом боротьби трудового селянства являвся страйк. Найпростішою формою його була проста заява вимог на товпом. Це форма чемна, лагідна, діловита, коли

селяне приходять до дідичів і більших арендарів, які вміють з ними ладити, щоби „потолкувати“, після чого йдуть собі геть. Траплялася вона в 1905 році, потім уже цієї форми не стрічається.

Другою формою страйку була заява трудовим селянством вимог землевласникові з одночасним зніманням (усуванням) з роботи, як дворових (економічних), так і польових захожих робітників.

Нарешті, остання форма страйку — то одмова селян од роботи в тісним розумінню слова, разом із зніманням з роботи всіх робітників, доки не задовольняться вимоги. Коли поміщик привозив робітників з других місцевостей, в такім разі приведені люде силою розганялися, а над служачими робилися насильства.

Страйк, найбільше розповсюджена метода боротьби не тільки західноєвропейського робітництва, але й селянства. Там він рідко проходить у формі простої одмови від праці, а здебільшого має ускладнення, як і дві останні страйкові форми боротьби селянства у нас. Наші страйки тривають недовго, тоді як наприклад в північній Італії вони тяглися по 30, 60, а іноді — в Льомбардії в 1885 р. навіть і по 90 днів.

Страшною зброєю боротьби являється страйк у руках міських робітників, особливо як набирає розмірів загального, от приклад, як було то у Великобританії в квітні 1921 р. В хліборобстві, зважаючи на сезонність робіт і живий реманент, він являється ще гострійшою зброєю. Збіже на полі може висипатися, коли його не вижати на час, а не нагодована худоба виснажується і може здохнути. Хліборобський страйк для цілої країни несе

загрозу що до долі врожаю, а значить і харчування мас. Тому він аж надто страшна зброя.

Страйк може бути частковим, коли уживається трудовим людом одної галузі промислу, чи проти одного, або небагатьох своїх клясових противників. Це найчастіша його форма, але, як і промисловий пролетаріят, трудове селянство іноді може взятися і за страйк загальний, коли всі роди праці і у всіх роботодавців одночасно припиняються. Звичайно подібний загальний страйк не може мати місця в хліборобстві такої великої землі як Україна, але для окремих її губерній чи областей він цілком можливий. Наприклад в червні 1903 року в Галицькій Україні вибухнув загальний страйк, в якому українські сільські робітники й дрібне селянство повстало проти економічних і політичних кривд. Страйк проходив в урочистій тиші і спокою на селах, під гаслом: „Тримаймося громади, стіймо міцно на своїх і заховуймо спокій“! Страйк обняв 24 повіти, 450 громад, з кількістю страйкуючих понад 100 тисяч. Арештованих за нього було 4.000 люда, засуджено 786 „хлопів“, котрі в загальній сумі були присуджені до в'язниці на 93 роки і 3 місяці. Після півторамісячної завзятої боротьби „хлопи“ із сотні в 95 випадках вийшли переможцями і досягли збільшення платні на 60—100 %, іноді то й на 120 %. Виграли вони й на другім не матеріальнім: „В огні страйкової боротьби, писав М. Лозинський, „хлопи“ навчилися виступати солідарно“.

В Західній Європі трудове селянство за помічю страйку хотіло поліпшення умов праці, а на Україні змагало не тільки до цього. Воно хотіло

ще більше: загалом унеможливити існування нетрудового землеволодіння, аби після того вся земля перейшла до трудового народу.

2. Бойкот.

Уже в 1905 році трудове селянство уживало подекуди бойкоту, як абсолютної відмови працювати у якогось землевласника на будь яких умовах. І от раптом дідичеві, що провадив капіталістичну господарку, приходилося особистою працею виконувати всю чорну роботу і в хаті і на дворі і в стайні і в оборі, то що. Це очевидно було йому непривично і не під силу.—Селяне ж сходилися і, лускаючи насіння та позакладавши руки в кишені, підсміхувалися з нього. Ця метода боротьби була на виселення поміщиків з маєтків. В початку революції 1917 року вона дуже поширилася на Україні. Але бойкот потребує од селян великої одностайности й карности. Бойкот, як метода боротьби, уживається і західно-європейським рільничим робітництвом.

3. Саботаж.

Коли говорити про саботаж в хліборобстві, то треба розуміти під цим недбалу працю. Ця метода боротьби не бється різко в очі, як інші, її тяжко вловити статистичним обслідуванням. Але з огляду на особливости розкиданого на великім просторі сільського господарства і непостійність праці в ньому, з огляду на те, що такий пильний догляд, як у сконцентрованій на невеликій площі

індустріяльний промисловості тут неможливий, саботаж легко перевести в сільським господарстві і він дійсно тут найчастіше вживається. Замість совісної глибини оранки, можна землю лишень почаряпати, замість рівномірної сівби можна розкидати зерно нерівномірно, замість доброго вимолоту, можна робити так, що в колосі залишиться зерно, замість вчасного годування товару, невчасний і т. д. і т. д. Кожний дідич і великий орандарь наведе безліч прикладів недбальства в роботі та ще й умисного (саботажу) і не через те тільки, що хоче зле сказати про робітників, що працюють у нього.

4. Захоплення.

Захоплення й нищення, ці безкровні способи боротьби направлені проти негрудової власности, аби тим чи иным способом її скасувати.

В 1905 році вже виявилися масові серед білого дня спаші поміщицьких сіножатей і навіть збіжа. Спочатку останньої революції, в 1917 році, захоплення сіножатей і спаші молодого збіжа на коріню були масовими. В недостатчі випасів находити собі пояснення ця метода боротьби трудового селянства. А що безземельні разом являються і безхудібними, круги селяни, які ведуть таку боротьбу, поширюється із малоземельних та трудовиків, ще й на напівтрудове селянство, в останнього ж як є багацько скота. Теж, забігаючи трохи наперед, приходиться сказати й про вируб ліса, в яких дошкуляють лісам не безземельні і садиб-

ники, що одночасно й без коней, а всі згадані, одно і багатокінні групи селянства.

„Ліс Бог дав для усякого ; що само виросло, того взяти не гріх“, ось селянський світогляд, що оправдує масовий вируб ліса, а недостача паливного і будівельного матеріалу в селянських господарствах дає й економічне пояснення вирубам. Селяне не чіпали казенних (державних) лісів, домен, бо ті ліси і так вважалися їхніми, але переважно ліси поміщицькі. Так було в 1905 році, так було й на початку останньої революції, але вже в 1918—20 роках, коли всі ліси були націоналізовані, знайти різницю в поведінці селян, що до лісів бувших поміщицьких і бувших казенних стало тяжко. Однаково плюндрувалися і ті й другі.

Нарешті останньою формою — є захоплення землі, розділ та розорювання поміщицького поля. До 1905 року майже невідома форма руху, в 1905—06 роках часта, а в революцію 1917—20 р. саме так рушило селянство на землі сусіднього поміщика, розділило їх між собою, от уже більше трьох років ними володіє. Самі поміщики вже думають не про повернення собі землі, а про якийсь небудь еквівалент. Ця форма руху — заорювання, розділу та розпорядження нетрудової власності що впливає із основного змагання трудового селянства всього світа, заволодіти предметом приложення своїх робочих рук, землею, відома і західній Європі, хоч правда в скромних розмірах.

5. Нищення маєтків.

Безкровним і глибоко активним способом боротьби трудового селянства з своїм класовим противником, виживанням дворянства з його стародавніх гнізд, викурюванням поміщиків є нищення маєтків, не займаючи одначе самих осіб поміщиків.

В 1902 голоднім році пішли селяне на Полтавщині та Харківщині із кличем: „ми хочемо хліба“ на економії і з шпихлірів розібрали зерно для того, щоби не померти з голоду. В 1905—06 р. розбір робили здебільшого бідніші селяне. З початком останньої революції 1917 р. збіжеві запаси поміщиків в багатьох місцях розібрали селяне. Розбирали опріч хліба і сіно і соломі з току, а иноді так навіть просто з степу забирали копи й копиці на вози й розвозили по своїх оселях.

Гострійшим способом боротьби є розгром поміщицької садиби, аби унеможливити дідицям навіть життя на селі. Руйнується дім, розбирається і нищиться мебелі, навіть виймається з вікон шиби з рамами разом. Одночасно з цим забиралося здебільшого й збіже та сіно.

До 1917 р. такий розгром проходив майже без насильств над особами дідиців. Часом розгром та розбір маєтку кінчається його спаленням.

Підпали являються самостійною формою боротьби українського селянства з своїм класовим противником. Вони траплялися й до революційних рухів, як елементарний акт помсти, стародавній, загально доступний, навіть для слабих. У Шевченка стара мати помстилася за поругану

честь своєї доньки, підпаливши панські палати. Все згоріло, згоріли й власники. І помста тая нашому поетові здається справедливою, коли він подивившись на обуглені трупи міг сказати:

„Пани спеклися неначе добрі поросята“.

Підчас революційних рухів підпалювання на-бірає пошестного характеру. Підпали будівель та стирт по всій Україні в 1905—06 р. були звичайним явищем, іноді набираючим систематичного характеру. Особливо підпали лютували, коли селянській рух був силоміць здавлений з допомогою війська чи взагалі адміністрації. Напр.: В селі Каменці, чигиринського повіта в економії д. 11. червня 1906 р. розпочався мирний страйк. Дідич закликав працювати сторонніх робітників, а щоб їх не розігнали страйкарі, викликав на поміч драгун. І ось в ніч з 12 на 13 червня згорає до тла з чотирьох боків підпалена економія. Далі наступила військова екзекуція над селянами і розгром села. Ледві не кожного вечора в 1906 р. в серпні обрій освітлювався загравою пожежі. Горіли фільварки, будинки, склади сільсько-господарського знаряддя, згорав тік і що тільки було на ньому: сіно, солома, полова, весь зібраний урожай. Підчас революції 1917 р. коли скоро виявилось, що все поміщицьке майно стає всенароднім добром, підпали помітно припиняються. Майже не стрічається цієї форми боротьби й на Заході.

6. Нищення окремих противників.

Всі попередні способи боротьби по скільки то залежить від селянства, мають намір діяти

своїї цілі без проляття людської крові. Розуміється, протилежна сторона за допомогою держави, війська, поліції, коли схоче, може зробити кождий з тих безкровних методів кривавим. Так у багатьох випадках і буває. Всі ж інші способи боротьби є кривавими по волі самого трудового селянства, по його власному почині, котре береться за них, не ждучи й від противника поведінки іншої, як кривавої оборони.

Політичний терор проти окремих осіб практикується з часів глибокої старовини і до нині. Тиберія Гракха забили за те, що хотів наділити людей землею, Олександра II. за те, що кепсько наділив землею, проф. Герценштейна, члена першої Державної Думи, убили за те, що хотів віддати землю селянам, міністра Столипіна, що не хотів і т. д. Політична боротьба селян проти уїдливих низчих представників ворожого народу політичного ладу. за прикладом нинішньої Ірландії, безугавно провадиться на селі і жертвою народньої пімсти були губернатори, падали справники, станові пристави, урядники і т. д. За революції 1917—20 р., коли замість народньої радянської, української влади російські окупанти принесли Україні владу московських комуністичних комісарів, коли замість колишнього самодержавя Україна дістала комісаро-державіє, трудове селянство відповіло комуністам нечуваним політичним терором, убивствами, або каліцтвом. Напр. в 1921 р. селянство широко уживає вирізування серпами у комуністичних комісарів полових частей.

Близький до політичного аграрний терор у нашого селянства також подібний до такого са-

мого аграрного терору в Ірландії. До 1905 р. насильств над особами поміщиків, як правило, не було. Рух 1905—06 р. своїми цілями й засобами розлютував поміщиків проти трудового селянства й вони часто приймали безпосередню участь в катуванні вже втихомирених селян, в катуванні „з особливою жорстокістю“... В багатьох місцях поміщики і їх управителі власноручно сікли селян. „Що поробиш: або ми (поміщики) або вони (трудова селянство), — тут боротьба за існування.“ Попереду ми завважили, що в 1905—06 р. селяне боролися проти кляси поміщиків, а не проти окремих осіб. „Нам треба землі, а панів нам не треба“ — казали селяне. Після ж отих езекуцій за рух 1905—06 р. до ворожнечі проти поміщицької кляси долучилась ще й ненависть до окремих осіб. Захована десь глибоко вона проявляла себе при всякій нагоді в формі аграрного терору.

Поміщик живе на селі „на воєннім стані“, без страху не може нікуди вийти, не може у власній хаті сидіти при відчиненім вікні, так нпр. був застрілений селянами поміщик Де-Роберті, відомий соціолог, і т. д., і т. д. Цим між иньшим поясняється жорстокість червоно-армейців комуністичної армії, які вирізували цілі поміщицькі гнізда. Гетьманство на Україні, яке вернуло знову поміщиків на землю з езекуціями над селянами і контрибуціями з них, ще гірше загостило міжклясові відносини, через що по упадку його поміщики або були знищені, або самі вивтікали.

Останні роки революційного життя на Україні принесли особливу форму терористичної боротьби. Організуються боеві дружини-невидимки.

Иноді в масках, звідціля назвиско „чорних масок“. В призначену ніч вони роблять облаву на комуністичних комісарів і „чекістів“ якогось небудь села, вирізують їх і до світа встигають безслідно зникати, мов надівши шапку-невидимку. Бражіння од цих терорістичних учинків величезне. З більших центрів комуністична влада без охорони військової сили не зважається одлучатися, бо кождий боїться, чи повернеться живим назад.

7 Масова боротьба з противником.

В давних часах і в ріжних країнах Європи навіть робітничі страйки ускладнялися бунтівництвом зломанням машин, насильствами над служачими, поки в робітничих рухах розум не взяв гору над почуттям, поки не запанувала свідомість. По всій Європі до останніх часів, менше випробоване в боротьбі з своїм противником трудове селянство часто, розпочавши страйк, переходить потім до голодних бунтів. В північній Італії в 1884 р. після такого страйку, закінченого бунтом, оден учасник признається: „Ані я сам не знав, ані товариші мої не знали добре, для чого ми власне збунтувалися. Вчинками нашими кирував швидче наш голодний жолудок, ніж голова.“ Ті ускладнення страйку, що в західній Європі охрещуються назвою бунтів, були вельми поширені на Україні в 1905—06 р. Страйк иноді кінчався захопленням, частійше — розгромом, а ще частійше пішов у супроводі захоплення й розгрому разом. Наприклад: в Степовій Україні в 1905—06 р. простого страйку було 50 %, а усклад-

неного теж 50 %. Але ми бунтом називаємо явище трохи інше.

Без попередньої організації, без ясно усвідомлених кличів і навіть цілей, цілою громадою раптом од якоїсь несподіваної іскри розгоряється пожежа стихійного руйницького народного вибуху проти своїх політичних і економічних противників. Бються люде, робиться погром майна, потім утихають пристрасти і все само собою ущухає, часом без жадних придбань, більше того — з карами над учасниками. Типовим бунтом я уважав би бучу в с. Цереміївці, Золотоносського повіту на Полтавщині, коли лишень інстинктивно селянство відчувало своїх ворогів і несподівано навіть для себе самого над ними помстилося: побивши поліцію, поміщнка, попів, багатих мужиків, багатих жидів.

Коли вибухи повстають більш од почувань, ніж од ясної думки, більше піднімалися проти найгострійших несправедливих фактів, ніж проти системи — вони скорійше є бунтами, ніж повстаннями революційного характеру, і дуже рідко добували того, чого трудовому людові було потрібно.

Другим кривавим, масовим способом боротьби українського трудового селянства за свої політичні й економічні інтереси є часткове чи загальне озброєне повстання. Як робітничий, хоча не часто уживаний, але як найрішучійший цей спосіб революційної боротьби, спосіб останній, до якого беруться в крайности, загально відомий. І західно-європейське селянство спробувало його в нечисленних правда випадках. Так напр. на Угорщині 21. червня 1891 р. в Баттонії вибухло селянське часткове:

Львівська державна
наукова бібліотека

повстання скоро задавлене з величезними жертвами. Україна може по справедливості вважатися з давніх давен та й до нині зразковою країною народніх повстань.

Наш вільнолюбний, гордий, впертий український народ не хоче дозволити їздити на собі й активно, криваво, до самого краю бореться за свою волю і долю. Новітні повстання як крайня революційна метода боротьби починаючи з гетьманства Скоропадського, стали частою загальною проявою. Німецька окупація дала початок повстанням частковим. Відважний отаман збирає кругом себе не менше хоробрих завзятців, які що хвилини без жаху дивляться смерті просто в очі і в ім'я політичної свободи і соціальних здобутків ведуть довгу, вперту, героїчну боротьбу. За гетьманства бачимо й взірець всенароднього революційного, під проводом кращої української інтелігенції повстання селянських трудових мас, що скінчилося скиненням Скоропадського й утворенням Директорії Української Народньої Республіки. Після того Україну окупували московські комуністи, відобразивши в нашого народу національну незалежність. Правда, вони оставили за народом землю, але позбавили його права на повний продукт від неї. А що комуністи заборонили всяку опозицію проти себе, свободу слова і зібрань, усунувши тим не тільки т. зв. легальні методи боротьби, а й можливість деяких нелегальних, повстання лишилося майже єдиним способом протесту. І от дійсно повстання переважно під проводом членів партії соціалістів-революціонерів, яку комуністи не схотіли легалізувати, стали загальною проявою. Отамани,

чоловіки й жінки покрили себе невмирущою славою, умираючи оставляли по собі чарівні легенди борців за волю рідного краю. Ось у двох словах — організація одного з повстанчих загонів:

Під кличем „геть окупантів“ повстав цей загін ще проти німецької окупації і німці не змогли його зліквідувати. Під тимже кличем бився він з Денікіном, Врангелем, а потім бється з комуністичною владою. Увесь цей загін на підводах і з кожної фіри виглядає кулемет. Крім хоробрости підібраних людей загін має надзвичайну рухливість: сьогодні тут, а завтра вже за 50 верстов. Від нього трудно тікати, його не можна й нагнати. Відповідно до цього на передку воза написано: „не втечеш!“, а на задньому: „не наздоженеш!“ І як вільний вітер в полі гуляють повстанчі загони по степах, по ярах, по дібровах вільнолюбної широкої, непокірної України...

У Львові, дня 16. квітня 1921.

2007 0,57 km (1986)

РЛ 4004 у

Поодинокі випуски Бібліотеки „Знання
можна одержати

— — В ГОЛОВНОМУ СКЛАДІ: — —

УКРАЇНСЬКА

— **КНИГАРНЯ І АНТИКВАРНЯ** —

у Львові, вул. Рутовського ч. 22.
(Народний Дім).

Надто продають еще:

у Львові: Книгарня Наукового Тов. ім.
Шевченка; Книгарня Ставропігійськ. Інст.

в Копичинцях: Сільський Господар.

„ Коломиї: Видавн. Спілка укр. учителів.

„ Любачові: Поміч.

„ Перемишлі: Народний Базар.

„ Самборі: Книгарня Каммерман.

„ Станіславові: Українська Книгарня.

„ Стрию: Народний Базар.

„ Тернополі: Народна Торговля.

„ Чорткові: Книгарня Маргулес.

— — —
Редакція Бібліотеки „Знання“

у Львові, вул. Корняків ч. 1.

Видавець і одвічальний редактор:

Омелян Терлецький.

рл4004

МИЦЮН О,

Як боролося...